

թէ հոս յառաջագոյն հայեր գոյութիւն չեն ունեցած: Կղաւթիայի եւ Գուբբոսի լեռնադաշտն իր քաշուած զիւրքովն արար-բիւզանդական պատերազմական մեծ արշաւներուն զիմաց միակ ապահով ապաստանարանը կը կացուցանէր հայ աւատականներուն համար, որոնք իրենց ազատութեան եւ անկախութեան վրայ հաստատուն կը կենային:

Դարասենեաներու ընտանիքը հաստատուած էր ի Դալաշ(ա): Վերոյիշեալ ձեռագրին մէջ անուան գրուած է Տալաշ(ա), հայ արեւմտեան գաւառաբարբառներու համաձայն, ինչպէս որ Կղաւթիան ալ Կղաւթիա գրուած է: Բիւզանդացիներն անուան Տիլասոս, Διλασσοσ, Διλασσοσ, Διλασσοσ, քացառութիւն կը կազմէ Աննա Դարասենեան կիւրոպոլիտոսին, որ կնիքներուն վրայ ալ միշտ երկու -ո- ով կը յիշուի: Այս երկու -ո- ով կ'ուզէին Բիւզանդացիներն անտարակոյս սկզբնական -ը- հնչիւնն արտայայտել, ինչպէս հին ժամանակ յաճախ -է- ով կը նշանակէին:

Դարասենեաներու ծագման մասին ըսուածները պէտք չեն զարմանալի զալ նկատելով որ բիւզանդական ազնուական ընտանիքներն, որոնք թէ՛ Վասիլ Բ. ի ժամանակ եւ թէ՛ անկէ յառաջ առաջին անգամ երեւան եկած են, մեծ մասով Եփրատեան երկիրներէ ծագում առած են, բաւական է յիշելը Բուրցէսեանք, Մանիակէսեանք, Վրախամիտեանք, Կուրտիկիոսեանք եւ ուրիշները: Կերեւայ թէ առաջին Դարասենեանք՝ Դարասայի տէրն այս տեղը թողուցած է հայկական բանակաթեմն անցնելու համար, ինչպէս Կուրտիկիոսը, Մանուէլը, Բասսակէսն եւ ուրիշները: Երբ Կոստանդին կայսրը Կոստանդին Դարասէնոսը փնտուել տուաւ, գտան զինքը հայկական բանակաթեմի մէջ՝ իւր տունը (κατὰ τὸν Ἀρμενιαχὸν ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ σχολάζοντα Կեդրենոս, II, էջ 484):

Բուրցէսէն ետքն Անտիոքի դուքս անուանուեցաւ Վասիլ Բ. Էն Դամիանոս, որովհետեւ ամբողջ երկրի մէջ ծանօթ էր իրրեւ մեծ կալուածատէր ի Դալասոս: Այս պատճառով ալ Անտիոքի բնակիչներն զգալի համակրութիւն ցոյց կու տային անոր որդւոյն՝ Կոստանդին Դարասենեանին հանդէպ: Մագիստրոսութեան աստիճանը Դամիանոս ստացաւ առանց զինուորական ծառայութեան աստիճաններէն անցնելու. այս բարձր աստիճանով

վարձատրուեցաւ նա անմիջապէս, երբ Կայսեր ծառայութեան մէջ մտաւ, ինչպէս Գրիգոր Տարօնեցին կամ Սենեքերիմ թագաւորն, ինչպէս կը վկայէ Կեկաւմենոս՝ Strategikon գրքին հեղինակը:

Միւս կողմանէ կը տեսնուի նաեւ որ Դարասենեաններն այն բիւզանդական ընտանիքներուն թուոյն կը պատկանին, որոնք հայ ծագում ունէին: Մեսրոբ երէց իր 967ին խմբագրուած գործքին մէջ զետեղած է գահնաւակի ուրիշ ընթերցուած մը (բաւական ընդլայնուած), որուն մէջ կը թուէ աւատական շրջանին հայ ընտանիքներն ըստ իրենց գահին, այսինքն արքունիքին մէջ իրենց գրուած աստիճանին համաձայն: Արզ, Մեսրոբին քով կը գտնենք Լիկանդեանք եւ Կղունդիք անունները: Մեսրոբի գործը մեզի հասած է մէկ ձեռագրով, որ 1131 տարիէն է: Միակ ընտանիքն, որ Ժ. դարու առեւնները Կղաւթիա ծանօթ ըլլալու էր, Դարասենեանց ընտանիքն էր: Մեսրոբ զանիկա կը նկատէ իրրեւ հայ ընտանիք: Լիկանդեանց՝ նշանաւոր Մելիտաի ընտանիքին յիշատակութիւնն արդէն կը վկայէ թէ Մեսրոբ լաւ երազել է գրածին:

Հ. Վ. Ինֆլիքսան

ԳԱՐԵԳԻՆ ԼԵՆՆԵԱՆ, Հայոց պարբերական Մամուլ-լիակատար ցուցակ հայ լրագրութեան սկզբից մինչեւ մեր օրերը (1794—1934): Առաջաբանով, ներածութեամբ, Ծանօթութիւններով եւ Աղիւսակներով: Կազմեց —: Երեւան 1934, 8⁰ մեծ., էջ ԼԱ + 232: [Հրատարակութիւն Մելիքեան Ֆոնդի:] Գին՝ 20 ռուբլի:

«Հայաստանի Պետական Գրապալատի Վարչութիւնից 1930 թ. յուլիս ամսին մեղ առաջարկութիւն եղաւ յանձն առնել բիրդիտորաֆիական մի մեծ աշխատանք. այն է կազմել բովանդակ հայ լրագրութեան լիակատար ցուցակը, սկզբից մինչեւ մեր օրերը՝ իւրաքանչիւր պարբերականի հրատարակութեան տեղի, սկզբելու եւ դադարելու քվակաւնների, նրանց խմբագիր-հրատարակիչների եւ տպարանների յիշատակութեամբ» (Յառաջաբան, է):

Այս հակիրճ քացատրութիւնն է աշխատութեանս ծրագրին, որ կ'ընդգրկէ լիակատար ցուցակ մը հայ լրագրութեան 1794—1934 շրջանի համար: Նկատի առնուած է 1586 անուն, դասաւորուած ժամանակագրական կարգով:

Ներածութեան մէջ (էջ Ժէ—ԼԱ) համառոտ տեսութեամբ գծուած է «հայ լրագրութեան անցեալը» մինչեւ 1918, ուր կը պատկերացուի հայ լրագրութեան պատմութիւնը կարեւոր դերերու մէջ: Հեղինակը անտեսած է հոս «Հանդէս Ամսօրեայ»ն, որ այս տարի իւր գոյութեան 50ամեայ հասակին մէջ է եւ կատարած է ինչպէս գրական, բանասիրական եւ առհասարակ հայագիտութեան, նոյնպէս լրագրութեան պատմութեան համար ակնհաս դեր, շատ կէտերու մէջ անմրցելի համասեռ պարբերականներու թուին:

Յուցակը կազմուած է հետեւեալ բաժանումներով.

- Ա. Ժամանակագրական (էջ 1—170):
- Բ. Հայոց պարբերական մամուլը ըստ հրատարակութեան վայրերի (173—191):
- Գ. Հայերէն պարբերականներն ըստ բնոյթի եւ բովանդակութեան (192):
- Դ. Հայոց պարբերական մամուլը. խմբագիրները եւ հրատարակիչները պարբերական ցանկը (193—203):
- Ե. Յանկ հայ տպարանների ուր տպագրվել են մեր պարբերականները (205—208):
- Զ. Հայոց պարբերական մամուլը այրենական կարգով (209—226):

Շնորհաւորելի է Կազմողին յաջողութիւնը աշխատութեանս մէջ: Առանց տարակուսի այս գործը ճոխագոյն ցուցակը կը ներկայացնէ հարիւր քառասունհայ հայ լրագրութեան: Հարուստ է հոս մասնաւորապէս 1914—1934 տարիներու Հայաստանի, Կովկասի եւ առհասարակ Ռուսաստանի եւ Խորհրդային ԽՍՀՄ-ի լրագրութեան մէջ լոյս տեսած լրագիրներու բաժինը: Խնամով հաւաքուած են հոս նաեւ «արտասահմանեան» թերթերը, որոնք ճոխ են նոյնպէս, թէեւ ոչ ցանկալի կատարելութեամբ:

Գարեգին Լեւոնեան ծանօթ է արդէն հայ լրագրութեան պատմութեան մէջ ոչ միայն իրրեւ խմբագիր, այլ եւ իւր «Հայոց պարբերական մամուլը» (Ալեքսանդրապոլ 1895) աշխատասիրութեամբ եւ զանազան լրագրական ցուցահանդէսներով: Ունի նաեւ անձնական հաւաքածոյ հայ պարբերական մամուլի: Աշխատութեանս համար աչքի առաջ ունեցած է նաեւ Երեւանի եւ Էջմիածնի Պետ. Մատենադարաններն եւ այլ հաւաքածոներ: Հոն, ուր առ ձեռն ունի թերթերն, վստահելի են իր տեղեկութիւնները, որոնք շատ խնամով եւ ճշգրտութեամբ հաղորդուած են: Կը տեսնուի սակայն, թէ մեծ խումբ մը թերթերու, գլխաւորաբար անոնք, որոնք լոյս տեսած են արտասահման, անմատչելի եղած են իրեն. եւ ստիպուած է դիմել հրատարակիչ վրայ ծանօթ ցուցակներու, որոնց հաղորդագրութիւնը ամէն անգամ ճշգրտութեամբ չեն, ուստի եւ ոչ վստահելի եւ բաղձալի կատարելութեամբ: Այս դէպքերուն ստիպուած է ահա մայ յառաջ բերել այնպէս ինչպէս գտած է իւր աղբիւրներու մէջ: Այս աղբիւրներէն մին է Հ. Ռ. Կարապետեանի «Լիակատար ցուցակն հայերէն լրագիրներու, որոնք կը գրանցուին Մխիթարեան Մատենադարանին մէջ ի վիեննա 1794—1921» (լոյս տեսած նախ «Հանդէս Ամսօրեայ»ի մէջ եւ ապա առանձին՝ վիեննա 1924):

Հ. Կարապետեանի այս ցուցակին մէջ նշանակուած են ոչ միայն այն թերթերն որոնք կը գտնուին Մխիթարեան Մատենադարանի մէջ, այլ եւ անոնք, որոնք չեն գտնուիր: Թէ մէկ եւ թէ միւս բաժնին մէջ սպրդած են վերիպակներ, մասամբ տպագրական եւ մասամբ անուշադրական, որոնք կայթակղութեան առիթ տուած են շատերու, անոնց թուին մէջ նաեւ Գ. Լեւոնեանի: Յուցակը չէր կազմուած նաեւ այն ծրագրով, զոր ընտրած է Լեւոնեան իւր աշխատութեան համար. այս պատճառաւ ալ օգտագործուին ալ թերոյթներ ընծայած է աշխատութեանս մէջ: Անխուսափելի էին այս թերոյթները, քանի որ գործը ի գլուխ հանուած է Երեւան, առանց գործակցի Արտասահմանի մէջ: Տեղն է ըսելու, թէ նման բիրդիտորաֆիական աշխատութիւններ, ինչպէս են Հայկական Մատենագիտութիւնը եւ Յուցակ հայ լրագրութեան, պէտք է ի գլուխ հանուին համագործակցութեամբ: Վիեննա, Վենետիկ, Պարիս, Հռոմ, Երուսաղէմ, Կ. Պոլիս եւ այլ քաղաքներ գոյութիւն ունին հայկական մատենադարաններ, որոնց բովանդակութիւնն միացնելով Երեւանի, Էջմիածնի եւ Թիֆլիսի Մատենադարաններու մէջ գտնուած հայերէն գրեանդարաններու հետ, կարելի է կազմել ճոխ Հայկական Մատենագիտութիւն մը, եթէ անգամ մը արմատ գտնէ գրասէրներու սրտերու մէջ համագործակցութեան գաղափարը: Ես շատ կը ցաւիմ, որ Հայաստանի Գրապալատը, երբ յղացած է այս գեղեցիկ գաղափարը, կազմել Լիակատար ցուցակը հայ պարբերական մամուլի, համագործակցութեան չէ հրաւիրած վիեննայի եւ վենետիկի Մխիթարեան Մատենադարանը, թէ մեծ խումբ մը թերթերու, գլխաւորաբար անոնք, որոնք լոյս տեսած են արտասահման, անմատչելի եղած են իրեն. եւ ստիպուած է դիմել հրատարակիչ վրայ ծանօթ ցուցակներու, որոնց հաղորդագրութիւնը ամէն անգամ ճշգրտութեամբ չեն, ուստի եւ ոչ վստահելի եւ բաղձալի կատարելութեամբ: Այս դէպքերուն ստիպուած է ահա մայ յառաջ բերել այնպէս ինչպէս գտած է իւր աղբիւրներու մէջ: Այս աղբիւրներէն մին է Հ. Ռ. Կարապետեանի «Լիակատար ցուցակն հայերէն լրագիրներու, որոնք կը գրանցուին Մխիթարեան Մատենադարանին մէջ ի վիեննա 1794—1921» (լոյս տեսած նախ «Հանդէս Ամսօրեայ»ի մէջ եւ ապա առանձին՝ վիեննա 1924):

տեղադրանքներու վարչութիւնները: Առանց տարակուսի այսպիսի բարենախանձ համագործակցութեամբ անհամեմատ աւելի կատարելութեամբ պիտի ճոխանար այս մեծածախս հրատարակութիւնը:

Գործին ծրագրին շուրջն ունիմ հետեւեալ գիտողութիւնները:

ա. Բիրլիոգրաֆիական նպատակի համար անհրաժեշտ էր, որ թերթերու աւորնթեր նշանակուէր, թէ իւրաքանչիւր տարի քանի՛ թիւ լոյս ընծայած է մէկ մի թերթ (մի առ մի մատնանշելով նաեւ թիւերու ուստումը, կրկնումը եւն):

Օրինակի համար՝ թ. 358 Լեւոնեան կը նշանակէ:

ԽԱԹԱԲԱԼԱ

Երգիծարանական-Սատիրական շաբաթաթերթ (գունաւոր վիմատիպ նկարներով) Թիֆլիս Խմբագիր Հրատարակիչ 1906—1916 (25) Ա.ստ. Երեցեան 1922ին 1 համար 1925ին 2 համար 8 էջ, 25 x 34 հ. մետր. Տպ. «Կուլտուրա»

Բիրլիոգրաֆիական ճշգրութիւնը պիտի պահանջէր ի լրացումն:

- Ա. տարի 1906, թ. 1—28:
- Բ. ,, 1907, թ. 1—50:
- Գ. ,, 1908, թ. 1—53:
- Դ. ,, 1909, թ. 1—52:
- Ե. ,, 1910, թ. 1—52:
- Զ. ,, 1911, թ. 1—52:
- Է. ,, 1912, թ. 1—50:
- Ը. ,, 1913, թ. 1—24:
- Թ. ,, 1914, թ. 1—15:
- Ճ. ,, 1915, թ. 1—44 (թ. 36 դրաւուած ոստիկանութենէ):
- ԺԱ. ,, 1916, թ. 1—9:
- ԺԲ.—ԺԵ. տարի (1917—)1922, թ. 1 (այսքան միայն):
- ԺԸ. տարի 1923—1924 չէ հրատարակուած:
- ԺԹ. ,, 1925, թ. 1—3:

Ինչ ինչ համարներ նաեւ երկրորդ տպագրութիւն տեսած: Տպ. առաջին երկու տարիներուն՝ «Արագատիպ Զոմբա». տպագրութեամբ:

Բ. Ո՛ր կը պահուին յիշեալ թերթերը, ո՛ր կարելի է գտնել այս կամ այն թերթը, եւ ո՛րքան ամբողջութեամբ (նշանակել գոնէ կարելորդ Հաւաքմանց անունները):

գ. Յուշակագիրը, որ անձամբ չէ տեսած թերթ մը, ի՞նչ աղբիւրէ կը քաղէ իւր տեղեկութիւնները:

դ. Կարելոր է ճշգրիտ սահմանել «Հայոց պարբերական մամուլ» գաղափարը: Ինձ կը թուի թէ բիրլիոգրաֆիայի մէջ առանձին բաժին պէտք է կազմեն Տօնացոյցներն, Տարեցոյցներն եւ Տարեգիրքները, ինչպէս կը կազմեն «Տեղեկագիրները», որոնք տարեկան կամ վեցամսեայ լոյս կը տեսնեն: Այս ըմբռնումով պէտք է բացակայէին ցուցակէս Տարեցոյցներն եւ Տարեգիրքները, բայց ոչ Տարեգրութիւններն եւ Գիտական Հիմնարկութեանց Տարեգիրքները: «Հայոց պարբերական մամուլ» մէջ առ առաւել իրրեւ Յաւելուած պէտք է ուրոյն բաժնի մէջ ամփոփուէին:

Հայ լրագրութեան լիակատար ցուցակ մը, որ կազմուած է անձուկ շրջանի մը մէջ, պիտի ունենայ անպատճառ իւր թերի կողմերը:

Կը նկատուի, որ շատ տեղ թերի են լրագրաց շուրջը հաղորդուած տեղեկութիւնք, տեղ տեղ նաեւ անճիշդ: Այսպիսի տեղիքներ, որոնք շատ են դժբախտաբար, կը կարօտին ճշգրտան եւ լրացման: Այս տեղ, այս անձուկ էջերու մէջ, հնարաւոր չէ տալ ամէն ճշգրտմ եւ լրացում: Եւ եթէ թոյլ պիտի տամ ինձ քանի մը կէտերու շուրջը ծանրանալ, նպատակս է, ոչ թէ ձաղել աշխատութիւնս, որ միայն գովութեան արժանի է, այլ նպատակ անոր ամբողջացման:

թ. 5. «ՕՃԱՆԱՍՓԻԻՌԵԱՆ, Բանրէյ 1810? — (վիմատիպ)»: Թերթիս գոյութիւնը ծանօթ է միայն Կարկաթայի Ա. զ. գ. ա. է. ր. Ա. ր. ա. տ. ե. ա. ն. ի. (1851, թ. 66) եւ Սինկափորի Ուսումնասէր թերթերու մէջ եղած յիշատակութիւններէ: Հրատարակութեան տեղը Ազգասէր Արարտեսան կը նշանակէ «Բումբայ». Ժամանակի մասին Ուսումնասէր կը գրէ «քառասուն եւ հիսուն ամօք յառաջ քան զԱզգասէրն էին» Օճանսիտեանն եւ Շտեմարանն Կարկաթայի: Ասկէ կը հետեւցնէ Գալէմբարեան, թէ անոնք լոյս տեսած են 1800ի եւ 1810ի մէջերը (Պատմ. Հայ լրագր. 196), որովհետեւ Ազգասէրն լոյս տեսած է 1845ին: Բայց այժմ որովհետեւ ծանօթ է «Շտեմարանի» հրատարակութեան տարին 1821—1823 եւ այն հրատարակուած «Օճանսիտեան ժողովոյն» տպարանի մէջ, կը համարիմ թէ Օֆանսիտեան (ա՛յսպէս) թեր-

թին հրատարակութեան տարին նշանակելու է 1820 մօտաւորապէս, իրրեւ թերթ «Օճանսիտեան ժողովին»:

թ. 8. «Ծանօթութիւնք վաճառականութեան (Տարեգիր?)». Վիեննա 1819»: Թերթիս մասին ընդարձակ գրած է Գալէմբարեան, անդ, 197. ուր բացայայտ ըսուած է թէ առ ի փորձ հրատարակուած է ա. թիւը 4 էջով, եւ պիտի ըլլար շաբաթաթերթ: Ուստի անտեղի է «տարեգիր?»:

թ. 11. «ՏԻՆԶԵՐԻՔ Հանդէս դրօսավայր» 1830: Շատ կասկածելի է թերթիս գոյութիւնը. տե՛ս այս մասին Գ. Լեւոնեան, Հայոց պարբերական մամուլը, էջ 35:

թ. 27. «ԲԱՆԵՆԵՐ ՊԱՐՏԻԶԱԿԵԱՆ» 1848: Այս թերթի մասին Հ. Գ. Գալէմբարեան ծանուցած էր (Պատմ. Հայ լրագր. 223). «Լանկլուա Revue de l'Orient, 1863, Ապր.—Մայիս կը գրէ թէ 1848ին ի Պարտիզակ ունի Միլլերեան Բանքեր Պարտիզակեան անուամբ ձեռագիր թերթ մը հրատարակած է»: Ուստի իրրեւ ձեռագիր իրաւունք չունէր թերթիս մասնելու ցուցակիս մէջ:

թ. 45. «ԵՐԵՒԱԿ», 1857—1866 (7??): 1864—1866 (7??) Նոր շրջան:

Թերթիս մասին Հ. Գ. Գալէմբարեան (Պատմ. Հայ լրագր. 161—162) ընդարձակ գրած է. ամբողջական օրինակ մ'ունինք մեր Մատենադարանի մէջ: Լոյս տեսած է 1857—1862: Նոր շրջան՝ 1864—1866:

թ. 187. «ԵԻԱ. Կ. ՊՈՒԼԻՍ 1886—1887: Հեղինակ եւ Հրատարակիչ Մ. Գալէնտէրեան»: Նոյնը յիշած է նաեւ Հ. Ռ. Կարապետեան. «Եւա. Կ. Պոլիս 1886—1887: Չուրիս»:

Խօսքը առանց տարակուսի հետեւեալ գործի մասին է, որմէ ունի Միլլերեան Մատենադարանը հեղինակէն նուիրուած օրինակ մը. Մ. Գալէնտէր, Եւա կամ ուղեցոյց իրական սեռի զգեստուց ձեւագիրութեան չափական գրութեամբ: Մտն Ա. Իրանագրեստ: Կ. Պոլիս 1887, մեծ 8⁰, էջ 1—72 + Բառատար: (Առանձին հատորով): Մտն Բ. Թեւ: Կ. Պոլիս 1887 (կողին վրայ՝ 1891), էջ 73—196: Իսկ «Մտն Գ. Բղանքը եւ արտաքին զգեստ», որչափ ինձ ծանօթ է, լոյս չէ տեսած: Գործիս տպագրութիւնը կ'երեւայ թէ սկսած է 1885ին եւ հրատարակ եղած է տետր առ տետր: Նոյն հեղինակն ունի նաեւ «Աղամ. արանց եւ տղոց ամէն տեսակ զգեստներ ձե-

ւելու եւ կարելու արուեստին նոր չափական եղանակը: Կ. Պոլիս 1900, մեծ 8⁰, էջ 32 (Հ. Ա. Ղազիկեանի, Հայկական նոր մատենագիրութիւն, Ա., էջ 394, հաղորդած տեղեկութիւնները Եւայի մասին անճիշդ են): Ասկէ կը տեսնուի, թէ ԵԻԱ. լոյս տեսած է իրրեւ գիրք եւ ոչ ձեւագիրական պարբերաթերթ:

թ. 257. «ՄՈԶԱՅԻԿ (Էրգիծական ամսագիր?), Կ. Պոլիս 1897. խմբագիր Յ. Հաճեան» (էջ 35):

Աչքի առաջ ունիմ այս հրատարակութիւնը, որ կը կրէ խորագիրս:

«Հեղինակ — Յ. Մ. Հաճեան. Մօզաիկ 999 հատիկներով: Ա. Հատոր. գլուխ Ա.: Հրատարակիչ Կ. Պիպլեան. Տպագր. Կ. Պիպլեան, Կ. Պոլիս 1897, մեծ 8⁰, էջ 1—544: Բ. Հատոր. գլուխ Բ., անդ, էջ 545—960:

«Երկու խօսք»ի մէջ կը յայտարարուի. «Պիպլեան տպարանն որ ի Կ. Պոլիս... հրաման ստացած է սոյն ՄՕԶԱԻԿ անուն զաւելտական եւ վիպական տետրը հրատարակելու: Տետրին խմբագրութիւնը յանձն առած է Յակոբ էֆէնտի Մ. Հաճեան... ՄՕԶԱԻԿ պարունակութիւնը պիտի ըլլայ, դուրսծալի եւ միանգամայն օգտակար ու հրահանգիչ, ինչպէս նաեւ պիտի պարունակէ բարոյական վէպեր: ... Կը ձեռնարկենք Մօզաիկի հրատարակութեան, ծանուցանելով թէ՛

Ա. Տետր առ տետր պիտի հրատարակուի: Բ. Մէկ մի տեր 30 փարայ: Գ. Գաւառաց համար 40 փարայ»:

Այս ծրագրով հրատարակուած են 60 տետր (1—4 կոչուած գլուխ) մէկն մի տետր 16 էջով: Որոնք ամփոփուած են յետոյ երկու հատորի մէջ:

Հրատարակութեան ձեւն իրրեւ պարբերաթերթ եւ թէ պէսպէս բովանդակութիւնը թոյլ կու տան զատելու հրատարակութիւնս լրագրաց շարքին, թէ եւ հրատարակիչը լրագրի ձախտ չէ տուած գործին եւ իրրեւ գիրք հրատարակած է:

թ. 276. ՇԱՐԺՈՒՄՆ գրական եւ իմաստասիրական կիսամսեայ: Վառնա 1900—1901, էջ 1—20:

Տեղեկութիւնս առնուած է Հ. Ռ. Կարապետեանի ցուցակէն, ուր անուշադրութեամբ տպագրութեան ժամանակ ՇԱՐԺ թերթին անունը դուրս ինկած է եւ տեղեկու-

